

ВНУТРІШНІЙ СВІТ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ ПОВОЄННОГО СЕЛА У ПОВІСТЯХ ВІКТОРА БЛИЗНЕЦЯ

Г. П. Калантаєвська,¹⁷ канд. філол. наук, доцент;

А. О. Вихрова

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

У статті досліджується художнє відображення В. Близнецем внутрішнього світу і процесу змужніння дітей і підлітків повоєнного села, наповнених особистими авторськими враженнями. З'ясовується спектр емоцій, мрій, цінностей, переконань, властивих поколінню, яке пізнало злигодні голоду й окупації, сформувалось в умовах найтіснішого єднання з природою, важкої фізичної праці, втрати батьків, відбудови і сподівань на власний життєвий успіх. У статті простежується вплив сільських реалій, родинних проблем, внутрішніх конфліктів на формування відповідальної, непримиренної до брехні, творчої і цілеспрямованої особистості, здатної з роками добиватися правди і справедливості у масштабах суспільства. Відзначається гармонійне поєднання у персонажах повістей допитливості з критичним аналітичним мисленням, відповідальності з несприйняттям фальші, фантазії та мрійливості – зі здатністю наполегливо працювати і досягати поставленої мети.

Ключові слова: повоєнне покоління, мотивація дій, життєві цілі

Тенденція відображати нездоланну силу дитячої любові й віри особливо яскраво виявилась у творчості письменників-шістдесятників М. Вінграновського, В. Дрозда, Григора Тютюнника, А. Давидова, В. Близнеця та інших, чий дитячий досвід перебування в окупованому ворогом селі та підліткові роки повоєнної доби мало чим відрізнялись від досвіду і вражень їхніх літературних героїв.

Твори Віктора Близнеця про знищене війною дитинство і про особливе бачення світу його хлоп'ятами-героями стали вагомим сторінкою у загальному українському літописі про перші зіткнення юної особистості з добром і кривдою, насильством і зрадою, вірністю й обманом, про її перші відкриття у складному і заплутаному просторі дорослих буднів. Про самого письменника сучасники згадують як про винятково совісну людину, яка мала талант людяності і співпереживання, «співпереживання активного, яке не вичерпується мимовільною сльозою зворушення, а пам'ятає про свій обов'язок» [1, с. 10].

Літературознавець І. Дзюба зарахував письменника до того покоління, чий «характери та долі формувала атмосфера не лише гнітючих вражень та жорстоких випробувань, а й тієї недоглянутості, що обертається дитячою свободою і багатством самостійного досвіду... Мабуть, звідси і моральний ідеалізм та максималізм багатьох найдостойніших із цього покоління, а також задатки вродженої інтелігентності, далі розвивані за рахунок постійної душевної й інтелектуальної роботи» [2, с. 586]. Згадуючи молодого колегу, Олесь Гончар писав про нього у «Щоденнику»: «Чистий, світлий хлопець, світлий, як дитина...» [3, с. 458], а добровільний крок В. Близнеця у небуття О. Гончар назвав наслідком безнадійності, «туги за чимось» [4, с. 40].

Сьогодні творчий доробок В. Близнеця досліджують літературознавці В. Агеєва, А. Адамович, В. Базилевський, А. Гурбанська, Г. Клочек, В. Маківецький, В. Панченко, М. Слабошпицький, М. Малиновська та інші науковці. Зокрема В. Базилевський, вивчаючи епістолярій В. Близнеця, ділиться спостереженнями і згадками про особистість письменника, «чис тихе світіння тим дорогоцінніше, що живиться рідкісним сплавом дитячого наїву й дорослої печалі» [5, с. 4].

© Калантаєвська Г. П., Вихрова А. О., 2017

А. Гурбанська з'ясовує художню специфіку повістей В. Близнеця і досліджує характери його героїв, зазначаючи, що ці сільські хлоп'ята «реальні, не ідеалізовані, ...різні за натурою, непосидючі, мрійливі, нерозважливі, насмішкуваті, довірливі. Автор не дивиться на них згори вниз, не полишає самих на себе, а стає врівень, як старший, досвідчений товариш. Розмову з дітьми веде серйозно, без загравань, з довірою і повагою до них. Його цікавлять не соціальний, а індивідуальний макрокосм, «приватні» володіння людського духу та вияв отого «приватного» у зовнішній поведінці» [6, с. 38]. Проте потребує більш детального вивчення феномен внутрішнього світу дитини й підлітка повоєнного часу і 50-х-60-х років ХХ століття, наповненого авторськими особистими враженнями, є необхідність дослідити мотивацію дій, вчинків і планів літературних героїв у процесі їхньої інтеграції у доросле життя. У цьому полягає наукова новизна нашої статті. **Актуальність** статті зумовлена сучасною суспільною потребою не тільки підтримувати й заохочувати творчу нестандартну особистість у життєвому виборі, а й спрямовувати її індивідуальний розвиток на досягнення практично корисних для держави цілей, на вміння бачити реальні проблеми і потреби сучасності, на бажання зробити світ кращим. **Метою** нашої статті є дослідити відображення В. Близнецем умов і мотивів формування творчих особистостей дітей – персонажів повістей «Мовчун», «Звук павутинки», «Хлопчик і тінь», «Землянка». Для реалізації мети необхідно виконати такі **завдання**: окреслити найважливіші риси характеру і морально-етичні цінності підлітків у творах письменника, що визначають їхні життєві цілі; з'ясувати, як дорослі проблеми мотивують і формують особистість персонажа повістей В. Близнеця у повоєнному житті і в реаліях 50-х –60-х років ХХ століття; простежити ставлення автора до своїх героїв, які прагнуть жити по-дорослому.

Жорстока правда про синівську любов і милосердя до зрадженого тата, якому довелося захищати рідну землю на фронті, реалізована В. Близнецем у повісті «Мовчун», де автора цікавить духовний потенціал підлітка Сашка, його здатність ототожнювати себе із батьком в оцінці дорослих проблем. Син і батько Кубенки – лагідні, тактовні «мовчуни», проте насулено вперті і тверді на вдачу, наділені яскравими рисами чоловічого національного характеру, коли мужність і витривалість поєднуються з добротою і терплячістю, зворушливою надійністю, які згодом проявляються у Сашка, коли він мимоволі стає свідком стосунків матері з коханцем. Фізична сила і тверда воля у Мирона Кубенка, котрий підривав динамітом скелі, поєднуються із природженою шляхетністю і саможертвним коханням до дружини, зі звичкою не перекладати на родину власні клопоти і сумніви, тактовністю, які він передав у спадок синові. Зіткнувшись із дорослою проблемою подружньої невірності матері, Сашко, аби не завдати болю батькові, що на день приїхав до родини із фронтового пекла, задушив у собі природне бажання відкрити правду, не признався про зраду. Такий вчинок умотивований великою любов'ю до батька, адже хлопчик, уже сформований як особистість, оберігає тата від убивчої реальності. Сам письменник в одному з інтерв'ю зауважив, що його повість є своєрідним протестом проти зайвої метафоричності й поверхневої орнаменталістики, тому й у «Мовчуні» не вдавався до штучного пафосу, надавши перевагу жорсткій правді життя, можливо, побаченій на власні очі. В. Близнець акцентує увагу на промовистій деталі убогого хатнього інтер'єру своїх героїв – фото Кубенка-батька у вишиванці, яке висить на стіні, адже зримий татковий образ додає Сашкові снаги вірити у власні сили, підтримує його рішення податись у самостійне життя і вчитись, аби, на противагу матері, морально підтримати батька силою своїх життєвих прагнень стати успішною людиною.

Нематеріальний спадок батькового роду для Сашка – прагнення вижити у самотності, потреба ділитись із прибудним собакою скромним харчем, приймати самостійні рішення, не розраховувати на допомогу. У повісті дуже глибоко переданий нехарактерний загалом для української ментальності психологічний конфлікт хлопця із власною матір'ю. Образ невірної дружини, яка, провівши

господаря свого дому на війну, втішається в обіймах випадкового залицяльника, нетиповий для нашої літератури, хоча він зустрічається і в доробку ровесників В. Близнеця, зокрема в оповіданнях Григора Тютюнника. Очевидно, що така життєва трагедія у деяких родинах була породжена більшовицькою ідеологією, яка зумисно знецінювала сімейні національні цінності, відкидала християнське бачення інституту шлюбу, не підтримувала у сколгоспненій особистості людську гідність і подружню вірність. Те, що Сашкова матір – прикрий виняток на загальному тлі морально-етичних норм українців, автор підкреслює, згадуючи родину Бойчуків, у якій мати п'ятьох дітей у найдраматичніших обставинах стоїчно чекає з фронту свого чоловіка. Зрадлива жінка сприймається певною мірою як нещаслива і недалека людина, позбавлена сили духу, керована інстинктами, спалахами агресії, спрямованими на власного сина, бо він своєю разючою схожістю на батька постійно викликає у неї почуття провини.

У стихійному протесті проти материних стосунків із коханцем Сашко висловлює її своє обурення, кидає дім, мріє про навчання у ремісничому училищі. Ситуація в родині Кубенків, описана в повісті, засвідчила прикру тенденцію до виродження в українському селі моральних якостей, чому сприяли реалії голодомору, примусова робота на колгоспний трудовдень, знецінення людського життя та загальна деградація селянства, позбавленого можливості повноцінної освіти. Проблема вибору між мовчанням і правдою, порушена в повісті, стосується не тільки конфлікту в душі хлопчика, її вирішення передбачає твердий намір Сашка вирватись із середовища лицемірства і брехні, бути гідним загиблого батька. Свою помилку замовчування правди Кубенко-син у дорослому житті уже не повторить, особливо коли йтиметься про обман вже не в межах сім'ї, а про ідеологічне пропагандистське зомбування людей у масштабах суспільства, адже даремно він із того покоління, яке в 50-х–60-х роках зарясніло правозахисниками, дисидентами, чесними істориками, дослідниками злочинів тоталітарного режиму.

«Чистотою звучання, культурою письма ця річ нагадує мені «Маленького принца» Антуана де Сент-Екзюпері [7, с. 130] – так оцінив повість «Звук павутинки» Олесь Гончар. Науковець А. Гурбанська вважає, що сама присвята твору «трав'яним кониками, хрущам, тихому дощеві, замуленій річечці – найбільшим чудесам світу, які ми відкриваємо в дитинстві» [8, с. 52], засвідчує «орієнтацію Близнеця на літературну традицію зображати світ дитини через образ природи» [8, с. 52], як, наприклад, спостерігаємо в оповіданнях І. Франка. Повість «Звук павутинки» – це дев'ять новел про дорослішання і змужніння особистості сільського хлопчика, чий внутрішній світ багатогранно взаємодіє зі світом дорослих людей, по-своєму резонує емоційною наснаженістю, добротою. У спогадах про письменника В. Базилевський зауважив, що його твори випромінюють своєрідний максималізм, коли втрата героями «відчуття свого пракореня... рівноцінна деградації, моральному виродженню» [1, с. 10–11]. Герой повісті Льоня має уявного друга – срібного чоловічка, присутність якого хлопчик відчуває майже фізично: «Я лежу... і слухаю, як він бавиться. Він явно живе у нашій хаті, може, у запічку, а може, під лавою, де згорнувшись клубком, дрімає Сопуха. Він зовсім не боїться Сопухи і часто спить на її м'якеньких лапах. А рано-вранці, коли дома нікого нема і вікна закриті віконницями, він приходив до мене в гості. Сідає на бильце мого ліжка і видзвонює срібними підковками» [9, с. 98]. Маленький герой має домінуючу рису – мрійливість, вигадливість, здатність бачити уявну реальність, дорослі неприємності сприймати як гру, дивовижні пригоди. Розвиток його фантазії, натякає на власні дитячі враження В. Близнець, зумовлений самотністю, яка, як наголошують науковці, письменника не полишала ніколи. «Зворотний бік його душевності, – зауважує В. Базилевський, – глибока самота» [5, с. 4]. Вимушена ізоляваність захищає Льюню від явних дорослих трагедій, він відмовляється сприймати смерть як реальність, викреслює з пам'яті загибель улюбленого собаки і, на велике здивування матері,

говорить про нього як про живого, ймовірно, сподіваючись на підсвідомому рівні на чудодійну силу вимовленого слова, на його здатність матеріалізувати озвучене.

Дитина-дивак – приваблива для письменників постать, адже в художньому творі вона найчастіше має елементи біографії автора. Таким є образ Довженкового Сашка із «Зачарованої Десни», Франкового малого Мирона, Тютюнникового дивака Олеса. Ляня – ліричний герой зі світу маленьких лицарів і мрійників, він нагадує також хлопчика Миколку із оповідання «У синьому небі я висію ліс» Є. Гуцала, який, як йому вірилось, розумів мову усіх живих істот і міг мандрувати по світу на крилах власної уяви. Спостерігаючи за дорослими, Ляня не розуміє їхніх вчинків, тому не прагне й спілкуватися з ними. Проте і він мусить подорослішати, зіткнувшись із передчуттям неминучої біди, що нависла над його другом Адамом – Адаменком, хворим на білокрів'я чоловіком. Зустріч із ним – світлий і щасливий епізод Ляничного дитинства, незважаючи на усвідомлення Адамової розлуки зі світом. Старший друг привабив хлопчика невтраченою здатністю побачити в листочках шавлю, пущених за водою, кораблі-каравели, умінням слухати і чути. Стосунки Ляні з Адамом – один із кроків у доросле життя, вони мотивують і спонукають героя повісті не тільки розуміти наслідки своїх вчинків, а й усвідомлювати власну провину, брати на себе відповідальність, співчувати, не тікати від чужої біди, підтримувати близьку людину. Покликавши знесиленого хворобою друга на річку, Ляня згодом дорікає собі за необачність, бо ця прогулянка, на його думку, зашкодила здоров'ю Адама, проте в цій ситуації старший друг пояснює хлопчикові необхідність бути мужнім навіть у безнадії: «Підемо, Ляню, на річку. Бо ні річка, ні ти, мій друже, ані трохи не винні. Справа тут складніша. Як тобі розтлумачить?.. Ну, скажімо, ти вийшов на човні у море, заплив далеко і раптом – прорвало човна. Що ти робиш? Складеш руки і смирененько ждатимеш, поки вода залле? Чи будеш гребти? Правда ж, ти будеш гребти, налягати на весла, доки сили, доки змоги твоєї. Так і я, Ляню. Давно, в інституті ще, прорвало мій човен. А я гребусь. Йду на дно, а гребусь. Щоб і на останній хвилі – жити, як ти, як нормальні люди...» [9, с. 138].

Як і герої інших повістей, Ляня позбавлений тісних психо-емоційних контактів із матір'ю, завжди заклопотаною хатніми справами та роботою, для якої страхи, потрясіння, мрії і наміри сина залишаються непоміченими. Прикметно, що на підсвідомому рівні хлопчик вважає себе частиною природи, боїться смерті, шукає бодай найменшого шансу на власну незнищенність. Мудрий первісними інстинктами, він вважає інших істот рівноцінними собі за правом на життя, за облаштованістю власного середовища існування. Хлопець фантазує про світ, який існує, на його переконання, у призьбі їхньої хати, про морські кораблі й небесну височінь, про небачені білі міста, реально і повноцінно переживає пов'язані з уявою емоції, навіть якщо в момент «подорожі» він насправді обмежений хатнім простором і спостерігає, як мати порається біля плити.

Вдивляючись у метушню потривоженого павучка, Ляня помічає сріблясту невагому ниточку – посланця бабиного літа, – за якою готовий податися на край світу, аби відчувати свободу і простір. Білий колір у спостереженнях і мріях сільського хлопчика символізує ще непізнаний ним світ, а прозора павутинка – політ уяви, шанс пізнати невідоме. Звук цієї павутинки для автора твору рівноцінний звукам зростання трави і шуму комет, які був здатний почути ліричний герой Б.-І. Антонича. Почути звук павутинки – означає пізнати таємниці буття, зрозуміти найважливіші цінності на світі.

У кінці повісті Ляня втрачає свого друга Адама – і ця смерть робить його дорослим. А ще у розповідях подружки-ровесниці Ніни він чи не вперше чує слово «треба» як ознаку самовизначеності, дорослої відповідальності. У процесі формування світогляду і Ляня, і його подружка розуміють, що люди з віком зазвичай стають одне одному чужі й байдужі, переймаються матеріальними цінностями, забувають про безкорисливу дружбу. Сам В. Блинець про свій найкращий твір написав у приватному листі так: «...десь там, глибоко-глибоко,

схлипує моє дитяче донкіхотство і каже плюнь на все! Дивися – в житті є щось важливіше цієї товкучки – краса, казка, совість. Оце і є суть «Павутинки...» [1, с. 11].

Як і більшість його ровесників – сільських дітлахів, для яких багатством була просто наявність одягу, взуття чи скромних харчів, Льоня зосереджений не на матеріальному комфорті, а на пошукові контактів з людьми, тваринами, природою, на пізнанні світу як на найзахоплюючій діяльності людини від моменту її створення. Як маленький поганин-язичник, він готовий одухотворювати все навколо, вірити у придуману казку.

Поєднання фантазії з практицизмом та діловими якостями підлітків, їхнє бачення себе в дорослому світі, уміння визначати пріоритети і цілі лягли в основу повісті В. Близнеця «Хлопчик і тінь», в якій символ тіні має значення як правічних уявлень людини про світ, що живуть у її підсвідомості споконвіку, так і хлоп'ячої віри в те, що, пробігши під тінню літака, можна забезпечити собі щасливу долю. Автор твору спостерігає, як гармонійно поєднуються такі різні цінності, мрії, вчинки дітей, чії найкращі літа проходять на берегах Десни з віковими дубами на її берегах і мудрими лелеками у гніздах на високих соснах. Хлопчаки Майко Голованчик, Санько Білововк, Стась та їхні ровесники ще не зовсім чітко уявляють майбутнє, але вже виразно проявляють характери й інтереси. У голові вайлуватого чотирнадцятилітнього Майка невпинно снуються меркантильні думки, авантюрні ідеї, в яких присутні ділова жилка, комерційна доцільність, пошук вигоди. Таке ставлення до життя ймовірно пояснюється браком практичності у його батьків, які, маючи тринадцятеро дітей, здебільшого уміють тільки мріяти і сподіватись на чудо, коли достаток і щастя впадуть їм із неба. Майко дивує свого друга Стася планами купити човна, працювати в Києві оператором, розмовами про гривеники, заробітки, бо для підлітка з бідної родини це означає особисту свободу, добробут не тільки для себе, а й для всієї ватаги малих братів, за яких він відчуває відповідальність навіть більшу, ніж батьки. Майко – природжений міняйло, спритний, чіпкий і хитрий, впертий у досягненні мети. Він професійно торгується із комендантом Гаркавкою за довбанку, збиває ціну, кмітливо й хазяйновито від імені батька веде розмову. Ставши нарешті власником, він по-хазяйськи ставить ногу на борт човна, і його друг Стась «щось нове побачив у Майкових очах, щось приховане, якийсь вогник сухої образи, кривди чи заздрості, нудьги за чимось більшим, за таким, що в людей, бачте, є, що до когось само припливає, а в нього... Здавалось, ногу поставив Майко на стару довбанку, а бачить перед собою сильний дюралевий човен (із скаженим мотором «Вихор») і оте гіпнотичне на борту «Алігатор». І ще щось затаїлось в його очах, дуже чіпке, те, що починається з дрібного, а потім тягне, не одпускає людину, веде за собою немовби з гори» [9, с. 287]. Підліток навіть від товариша має свої комерційні таємниці, намагається відразу ж отримати вигоду із купленого човна – заробити на перевезенні через річку пасажирів, що прилетіли з Києва на відпочинок. Образ цього героя неоднозначний: з одного боку, він хитрий і потайний, думає тільки про особистий зиск, а з іншого, – він розумний і винахідливий, розважливий і сильний духом, має чітку мету – стати успішним, заможним, добитися успіху власною головою, жити краще, ніж батьки і односельці. Читачеві залишається тільки сподіватись, що з нього не виросте Павло Дзякун – персонаж оповідання Григора Тютюнника «Син приїхав».

Дід Яким добре розуміє хлопця, пророкує йому успіх, помічає в ньому дієву, сильну особистість, яка не обмежиться матеріальними статками, а буде здатною на творчі великі звершення, масштабну працю для людей. Майковому другові Стасеві дід говорить: «Він знає свою дорогу. Я не про човен кажу. Човен для нього – тьху, дрібничка! Буде в нього і велика моторка, і автомобіль свій, і дача на Дніпрі. Він такий! Та Майко, знаю, і щось знамените утне. Є в нього кріпка практична жилка, хватка в руках є. А без чіпкості, без хватки, скажу я тобі, мужчина не мужчина, просто кисіль. Людина без хватки, як дерево без кореня – швидко усохне. А тільки

заковика: для чого хватка? Для себе, як ото курка гребе під себе, чи для людей?.. А ти шукай, шукай, Стасю, себе. В мужчині треба, щоб впертість була, чіпкість у руках. Тільки для добра шукай, для звізди в небі...» [9, с. 293].

Повна протилежність Майкові – Санько Білововк з його вигадливістю, фантазіями про уявний потойбічний світ, де живуть тіні диких буйволів. Хлопець не боїться примар, хизується тим, що бачить невидимих для інших істот, колекціонує тіні, приводить їх додому і, щоб не сердити матір, тримає у підвалі.

Присутнє в повісті і таке дивовижне явище, як перетікання дитячої свідомості у дорослий стан людини, коли підліткові ідеали не зникають безслідно. Льотчик-комендант місцевого аеродрому Гаркавка, Майкові батьки, навіть дід Яким мають багато дитинних природних рис, які проявляються в людяності, непідробному гуманізмі, спокійному ставленні до чужих статків, у любові до свого села, умінні бачити приховану сутність речей. Для діда Якіма, наприклад, людська гонитва за ганчір'ям і модою – суєта, бо він, як і мудрий лелека, знає тільки одну головну цінність у житті – «тільки світ та ми» [9, 293].

Повість В. Близнеця «Хлопчик і тінь», на жаль, не була завершена, проте найголовніше завдання письменник виконав, адже йому вдалося створити психологічно багаті образи підлітків, яких виховує і формує не так родина, як природа і друзі, які виростають цілеспрямованими і совісними особистостями, готовими до ризику і пошуку, важкої праці й випробувань, труднощів і поразок. Свій гарт хлоп'ята проходять у дружбі й конфліктах, суперництві й недоглянутості, у відповідальності за менших братів і сестер, у сподіваннях тільки на власні сили. Художній простір повісті сприймається напрочуд органічно, у читача складається відчуття, ніби він і сам стає спостерігачем прадавніх тіней часів Перуна – і об'єднує всі часові площини ріка Десна.

Галерею дитячих постатей, в яких гостра допитливість поєднується із постійним відчуттям голоду, В. Близнець створив у повісті «Землянка», де, немов кволі стеблинки трави, герої пробиваються до нового життя із підземних халуп на попелищах власних домівок. Спалене фашистами село Криничувате воскресає разом із весняним степом, і його всюдисущі хлоп'ята, як і всі з їхнього покоління, пасуть кіз, ховають від матерів зброю, чекають листів із фронту, самостверджуються у колі ровесників. Наприклад, Вовка Троян – спритний на вигадки, відчайдушний розбишака, якого життєвий досвід навчив пильності і критичного мислення. Хоч його постійно мучить «давній і невідступний гість – голод» [10, с. 8], він спрагло шукає нових вражень, пригод, охоче спілкується з людьми, допомагає матері, знаходить в степу військовий табір і домовляється з танкістами, аби бойові машини допомогли жінкам зорати під посіви степ, що за роки війни знову став цілиною. Його товариш Мишко Циганчук втратив родину, він виснажений, глухий і сивий від пережитої контузії, самотою живе в мокрій землянці і гине від вибуху снаряда, що його обрали мішенню для стрільби старші хлопчачки. Найколеритніший персонаж твору – п'ятнадцятирічний Яшка Деркач, пристрасний шанувальник зброї і коней, власник цілого арсеналу автоматів, гвинтівок, кулеметів і гранат, аналітик боїв, свідком яких був сам, готовий вказати командувачеві фронтом на його військові помилки. Юнака не треба заохочувати до праці, він почувається зовсім-таки дорослим чоловіком, навіть викриває місцевого поліцая, винного у загибелі багатьох односельців. Кожен із персонажів-підлітків має свої потаємні мрії, неодмінно пов'язані з найдорожчими людьми: Вовка мріє зустріти з війни батька, закоханий Яшка марить про одруження (і до слова сказати, досягає мети), Мишко сподівався майстерно помережити для друга візерунками дерев'яну шаблю, Олесь Яценко прагне навчитись від батька теслярської майстерності тощо. Проте всі ці пориви підпорядковані великій дорослій меті – відродити своє село, зібрати перший повоєнний урожай, загоїти психологічні рани і передусім збудувати нову школу. Зворушливою є ще одна мрія кожного сільського хлоп'яти – поздоровкатись за руку з дорослим шанованим чоловіком, адже в цьому – визнання його особистості. І то

нічого, що він ще пастушок – найнижча сходинка в сільській ієрархії, адже головний його скарб – дух пізнання: «Лежить пастушок у траві. Сорочечка полотняна, штанці з парусини. П'яти, як натерті мідяки, блискотять на сонці. Гаряче обіднє проміння вибілює на хлопцеві грубу одежину. На смуглому личку малого – таїна, зачудованість дивним світом. Притулить він вухо до землі: чуєш? Гуде, шарудить, озивається до тебе земля. Порине він очима в небо: бачиш? Весь небосхил над степом розгортає перед тобою ніким ще не бачені акварелі. Слухай, дивись, хлопче! Бо цією красою ти напасеєшся на цілий вік – потім ніколи не буде!» [10, с. 135].

Висновки. Самі умови життя, зокрема й природа, сприяють виробленню в героїв повістей В. Близнеця, сільських хлоп'ят і підлітків, таких морально-етичних якостей, як уміння розпізнавати підступність і протистояти обману, відкритим серцем сприймати добро і турбуватись про родину, уміння дружити і бути вірним власним переконанням. Незважаючи на юний вік, персонажі творів письменника вирізняються відповідальним ставленням до будь-яких справ, розумінням дорослих проблем, вони спостережливі та кмітливі, мрійливі і практичні, совісні і товариські, але, збагачені прикормом досвідом голоду, нестатків і окупаційної неволі, стримані й обережні, невиважені і сторожкі, непримиренні до кривди і несправедливості. Їх об'єднує спільне недоглянуте дитинство, брак уваги, адже їхні батьки мусили тяжко працювати, свобода і бажання реалізувати свої мрії, стати успішним у дорослому житті, побачити світ, відомий тільки з книжок. Саме думки про майбутнє мотивують хлопчаків до навчання, здобуття практичного досвіду у певному чоловічому ремеслі, стимулюють аналітичність і перспективність мислення. Персонажів повістей В. Близнеця турбують проблеми, які хоч і сприяють їхньому змушненню, але у певному сенсі й руйнують гармонію дитячого світу. Щоб не завдати болю батькові, син змовчав про зраду («Мовчун»), самостійно вирішивши дилему між убивчою правдою і милосердним незнанням. Вразливий Льонька втрачає найближчого друга («Звук павутинки»), і світ після цього для хлопчика тьмяніє. Енергійний і підприємливий Майко («Хлопчик і тінь») неодмінно візьме на себе тягар відповідальності не тільки за власне майбутнє, а й за долю молодших дітей у родині. Вовка Троян і Яшка Деркач («Землянка») довіку не забудуть сивого сироту Мишка, якому з необережності, через хлоп'ячу безпечність обірвали життя. У своїх творах письменник також торкається проблеми дбайливого ставлення до природи, осуджує сучасних руйнівників-варварів, співчуває дитячій самотності. До своїх персонажів автор ставиться з розумінням, любов'ю і співчуттям, він бачить у їхніх вчинках, мріях і переконаннях власне дитинство, сповнене злигоднів, випробувань і палкого бажання, взявши з собою в доросле життя дитячі враження, пізнати, пережити все те, про що мріялось у бідній сільській хатині.

INNER WORLD OF CHILDREN AND ADOLESCENTS OF A POST-WAR VILLAGE IN STORIES OF VIKTOR BLYZNETS

H. P. Kalantaievska, PhD, associate professor;

A. O. Vykhrova

Sumy State University,

2, Rymskogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine

The article considers V. Blyznets's artistic reflection of the inner world and the process of maturation of children and adolescents of a post-war village filled as well with personal author's impressions. The paper considers the spectrum of emotions, dreams, values, convictions, peculiar to the generation which has experienced adversity of hunger and occupation, formed in conditions of close union with nature, heavy physical labor, loss of parents, recovery and hope for their own life success. The article focuses on the influence of rural realities, family problems, internal conflicts on the formation of a responsible, honest, creative and purposeful personality capable of achieving fairness and justice within society over the years. It's important to note that the main characters of V. Blyznets's stories have harmonious combination of curiosity and critical analytical thinking, responsibility and non-perception of falsehood, fantasy and dreaminess with ability to work hard and achieve their goals.

Key words: *post-war generation, motivation of actions, life goals.*

ВНУТРЕННИЙ МИР ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ ПОСЛЕВОЕННОГО СЕЛА В ПОВЕСТЯХ ВИКТОРА БЛИЗНЕЦА

А. П. Калантаевская, канд. филол. наук, доцент,
А. А. Вихрова
Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина

В статье исследуется художественное отображение В. Блинецом внутреннего мира и процесса возмужания детей и подростков послевоенного села, исполненных личных авторских впечатлений. Определяется спектр эмоций, мечтаний, ценностей, убеждений, присущих поколению, изведавшему невзгоды голода и оккупации, сформировавшемуся в условиях самого тесного единения с природой, тяжелого физического труда, потери родителей и надежды на собственный жизненный успех. В статье прослеживается влияние сельских реалий, семейных проблем, внутренних конфликтов на формирование ответственной, непримиримой ко лжи, творческой и целеустремленной личности, способной с годами добиваться правды и справедливости в масштабах общества. У персонажей повестей отмечается гармоничное сочетание лобознательности и критического аналитического мышления, ответственности и невосприимчивости к фальши, фантазии и мечтательности – и способности упорно работать и достигать намеченной цели.

Ключевые слова: послевоенное поколение, мотивация действий, жизненные цели.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевський В. Рицар совісті / В. Базилевський // Блинець В. Хлопчик і тінь. Повісті / В. Блинець. – К. : Молодь, 1989. – 304 с.
2. Дзюба І. «Народжуйте себе, допоки світу...» (Іван Драч) / І. Дзюба // З криниці літ : у 3-х т. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006–2007. – Т. 3. – 880 с.
3. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. / О. Гончар. – К. : Веселка, 2008. – Т. 2. – 607 с.
4. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. / О. Гончар. – К. : Веселка, 2008. – Т. 3. – 647 с.
5. Базилевський В. Епістолярій як дзеркало душі / В. Базилевський // Літературна Україна. – 2013. – 4 квітня.
6. Гурбанська А. Йому виповнилося б 60 / А. Гурбанська // Слово і час. – 1993. – № 4. – С. 37–40.
7. Маковецький В. Віктор Блинець. Профіль у листах / В. Маковецький // Київ. – 1998. – С. 126–133.
8. Гурбанська А. Віктор Блинець – повістяр / А. Гурбанська // Слово і час. – 1999. – № 2. – С. 52–56.
9. Блинець В. Хлопчик і тінь. Повісті / В. Блинець. – К. : Молодь, 1989. – 349 с.
10. Блинець В. Землянка. Повість / В. Блинець. – К. : Дніпро, 1995. – 165 с.

REFERENCES

1. Bazylevskiy, V. (1989). Rytsar sovesti [The knight of conscience]. *Blyznets V. A boy and a shadow. Short stories*. Kyiv, USSR: Molod'.
2. Dziuba, I. (2006-2007). Create yourself while the world exists (Ivan Drach). *From the well of years* (Vols 1-3; Vol. 3, p. 880). Kyiv, Ukraine: Publishing house Kyiv-Mohyla academy.
3. Honchar, O. (2008a). *Shchodennyki* [Diaries] (Vols 1-3; Vol. 2, p.607). Kyiv, Ukraine: Veselka.
4. Honchar O. (2008b). *Shchodennyki* [Diaries] (Vols 1-3; Vol. 3, p.647). Kyiv, Ukraine: Veselka.
5. Bazylevskiy, V. (2013). Epistolarii yak dzerkalo dushi [Epistolary as a mirror of the soul]. *Literaturna Ukraina*, April 4th.
6. Hurbanska, A. (1993). Yomu vypovnylosia b 60 [He would have turned 60]. *Slovo i chas*, 4, 37–40.
7. Makovetskyi, V. (1998). Viktor Blyznets: profil u lystakh [Viktor Blyznets: A profile in letters] (Pp. 126–132). Kyiv, Ukraine.
8. Hurbanska, A. (1999). Viktor Blyznets – povistiari [Viktor Blyznets - the storyteller]. *Slovo i chas*, 2, 52–56.
9. Blyznets, V. (1989). *Khlopchik i tin' . Povisti* [A boy and a shadow. Stories]. Kyiv, SU: Molod.
10. Blyznets, V. (1995). *Zemlianka. Povist'* [The dugout. Story]. Kyiv, Ukraine: Dnipro.

Надійшла до редакції 6 жовтня 2017 р.